

KONIJNTJES IN DE WARANDE, LAMPREI IN DE ABDIJ

Hoe het konijn bij ons verspreid werd

Luc Devriese

Samenvatting

Een heel vroege vermelding (1270) van een warande binnen de muren van de Gentse Sint-Baafsabdij waarvan we een eveneens vroege, klaarblijkelijk getrouwe 16de - eeuwse weergave kennen, geeft aanleiding om de geschiedenis te schetsen van de meest succesvolle bewoner van waranden, het konijn. Hoewel bedoeld voor meerdere soorten klein jachtwild was dit het enige dier dat er vlot in kweekte. Onze middeleeuwse waranden gaan terug op gelijkaardige Romeinse kwekerijen en op eveneens Romeinse eetgewoonten. De kweek en de consumptie van nog ongebornen of pas geboren jongen werd van hen overgenomen door de abdijen. De ongebornen of naaktgeboren konijnenjongen werden in dat milieu namelijk aanzien als 'vis' en ze mochten dus gegeten worden op de zeer talrijke vastendagen die de monniken moesten onderhouden. Zo kwam het dat de abdijen een belangrijke rol speelden in de relatief laattijdige domesticatie van deze dieren. En niet enkel dat: ze liggen ook aan de oorsprong van onze wilde konijnenpopulaties. Het konijn was immers niet inheems bij ons, maar het verspreidde zich vanuit de beschutte kweekplaatsen die de waranden feitelijk waren.

Inleiding

Talrijke plaatsnamen in onze streken getuigen nog van waranden. Denk maar even aan de Brusselse Warande. Het woord is erg gekend, maar wat betekent het? Meestal denkt men dat het iets te maken heeft met groen, met parken en met de jacht, destijds een voorrecht van de heren. Iets prestigieus dus. Waranden moet je vooral in kasteelparken of kasteelsites gaan zoeken, dat is zowat de algemene maar vage idee. De term warande is hoe dan ook met nogal wat onwetendheid en misverstanden omgeven.

Erg weinig gekend daarentegen is het woord 'lamprei'. In de woordenboeken vinden we de betekenis omschreven als (1) konijnenjong en (2) een vissoort,

ook genoemd prik, rivierprik of negenoog. Die twee toch wel erg verschillende diersoorten hebben niets met elkaar gemeen behalve een oppervlakkige naamgelijkenis. Het gaat hier in dit artikeltje om de konijntjes en over het verband van deze diertjes met warande.

Er bestaat inderdaad een sterk verband en dat bezorgt ons een mooi excuus om even een kijkje nemen in de geschiedenis van het konijn in onze streken. Want het ging hem bij waranden vooral om konijnen. De vanaf de zevende eeuw bij ons gestichte abdijen waren de eersten om deze diertjes te kweken. Een diersoort die toen, nota bene, in het wild nog niet voorkwam in noordelijk en midden Europa. We illustreren dit verhaal aan de hand van een van de oudst gekende waranden in de Nederlanden, deze van de Gentse Sint-Baafsabdij. De vroegste vermelding er van dateert uit 1270 ... en ze bestond toen al, alleen weten we niet hoelang.

Uit het zuiden

Het verhaal van de konijnenhouderij begon in Zuid-Europa. De Fenicische bewoners van de Noord-Afrikaanse kusten, onbekend met deze diersoort, troffen er in Spanje zelfs zoveel aan dat ze er het land naar noemden, zij het dan wel verkeerdelijk afgeleid van een bij hen bekende dassensoort, de klipdas. De Latijnen vervormden een Fenicisch woord dat daarmee verband hield tot Hispania, Spanje dus. In de meer noordelijke streken van Europa zoals bij ons waren er geen konijnen, ook niet in het wild. Eigenlijk was het in onze winters te koud en daardoor was er vooral te weinig voedsel voor die beestjes. Het konijn is bij ons dus een exoot!

De oude Romeinen waren verlekkerd op konijnenvlees, vooral van 'laurices': bijna of pas geboren jongen die zonder ontdarmen opgegeten werden. Die naar ons gevoel vreemde eetgewoonte verdween, maar nu nog wordt konijn meest gegeten in landen als Italië, Spanje en Griekenland. Noord-Europeanen daarentegen vinden konijnenvlees vies. Duitsers eten het niet, Nederlanders nauwelijks (al kweken ze wel industrieel voor de uitvoer). In die Middellandse Zeelanden werden konijnen eeuwenlang in halfwilde toestand gehouden in de voorlopers van onze waranden die de Romeinen leporaria noemden. De vroegste beschrijving is te vinden bij Varro (116 - 27 vC). Lepus betekent haas, maar probeer liefst geen hazen te kweken in gevangenschap. De Romeinen schenen trouwens konijnen nogal eens te verwarren met hazen. Het Franse woord 'lapin' getuigt daar nog van dat misverstand.

Waranden en konijnen

Wat was een warande? Dat was niets anders dan een zo goed mogelijk afgesloten, afgeschermd ruimte waarin konijnen en klein jachtwild gehouden of gekweekt werden. Daarover zijn heel veel gegevens te vinden want jacht en alles wat er mee te maken had, zoals ook waranden, was voorbehouden aan de adellijke heren, hoorde bij hun 'heerlijkheden'. Een warande houden was een 'heerlijk' recht (recht voorbehouden aan een heer) en adellijke families lieten hun rechten, voorrechten eigenlijk, nauwkeurig registreren. Voegen we hieraan onmiddellijk toe dat ook de monniken van Sint-Baafs als gemeenschap machtige feodale heren waren, machtiger zelfs dan de hoge Vlaamse adel. Ook zij mochten beschikken en beschikten over waranden.

In waranden werd allerhande jachtwild: hazen, patrijzen en fazanten in open lucht opgesloten maar konijnen waren de enigen die er vlot in kweekten. Dergelijke kweekplaatsen werden daarom aangelegd op plekken waar vooral die diertjes zich thuis voelen: in zandige, onvruchtbare zones, liefst met heuveltjes, in zeeduinen of landduinen, of voorzien van kunstmatig opgeworpen 'bergjes' of bermen. Daar kunnen die beestjes naar hartenlust hun pijpen graven. Ons woord konijn is trouwens afgeleid van die eigenschap: het Latijnse cunnus betekent vulva en het zit ook in de wetenschappelijke naam van ons Europees konijn *Oryctolagus cuniculus*. En alsof dat nog niet genoeg zou zijn; ook het eerste luik van de wetenschappelijke naam (de genusnaam; naam van een dieren- of plantengeslacht dat meestal meerdere soorten telt) duidt op hetzelfde. In 'lagus' herkennen we 'lepus' (haas) en 'orycto' is afgeleid van een Grieks woord dat graver betekend. Een konijn is dus (lijkt dus op) een gravende haas. De haas, tot voor een paar tientallen jaren de grootste wilde zoogdiersoort in Vlaanderen (!), heeft genoeg aan een ondiep, heel oppervlakkig open 'leger'. En voor de amateurs van classificaties: hoewel ze heel goed kunnen knagen zijn konijnen geen knaagdieren (rodentia). Ze behoren tot de orde der haasachtigen (Lagomorfen) die bestaat uit twee families: de hazen en de konijnen.

De kweekplaatsen werden omringd door muren en grachten of waterlopen. Op die manier konden ze niet ontsnappen en - even belangrijk - zo bleven de diertjes beschermd tegen de indertijd talrijke roofdieren zoals vossen en marters en niet te vergeten ook katten, honden en ... mensen (!). In de winter konden ze bijgevoerd worden. De 'waranders' die er voor moesten zorgen, in Nederland duinmeiers, konden een handje helpen door met stokken de gelijke pijpen te steken, zandbergen of bermen op te werpen, enz. Ze konden ook meestal verhinderen dat het tot overstromingen kwam. Die 'waranders' stonden in dienst van adellijke heren of instellingen zoals abdijen.

Het hierboven geschetste en ook wat hierna nog volgt betreft de betekenis die de term warande in de middeleeuwen had. Later, en zeker in de 17de en 18de eeuw, breidde dat zich uit. De waranden werden veel groter. Elders

gekweekt of gevangen wild kon er uitgezet worden, rustig zelf gaan kweken zonder meteen gedood te worden of te ontsnappen. De zones voorbehouden aan 'zyne Majesteyts waranden' mochten door eigenaars en pachters niet omgezet worden in akkerland. In jachtreglementeringen zien we dat warande dan synoniem is aan geprivilegieerd jachtareaal. Eigenaars van 'vrije waranden' hadden in die gebieden ofwel enkel het jachtrecht ofwel ook het recht daarin 'misdoenders' (versta: stropers) te straffen. Niemand mocht er wapens dragen. Zelfs de bewoners van huizen binnen waranden mochten geen instrumenten bezitten om 'wilde beesten te vangen'. Ook wapenbezit was hen verboden, tenzij met 'consent om te jagen'. De betekenis van beschut gebied voor jachtwild bleef dus behouden.

Vroegste gegevens in de Nederlanden

De vroegste gegevens omtrent de aanwezigheid van konijnen in onze streken zijn niet archeologisch van aard, maar stammen uit geschreven bronnen. In 1255 werd een levering genoteerd van konijnen vanuit het Veurnse aan het grafelijk hof in Rijsel. Een andere vroege vermelding betreft de abdij van Park bij Leuven. De monniken kregen in 1289 hertogelijke toelating om konijnen te bejagen binnen de kloostermuren en in het naastgelegen woud. Dat lijkt te duiden op een warandepopulatie van konijnen binnen de abdij.

72

Dat monniken konijnen aan het jagen waren hoeft ons niet te verwonderen. Zij waren immers de vroegste 'konijnenhouders'. En er waren nog wel meer ongewone jagers. Een Franse miniatuur uit 1393 toont adellijke dames die op konijntjes jagen in een warande (afb. 1). Vermoedelijk waren de eerste konijnenjachtpartijtjes dus zeer bescheiden: men kon in en om de waranden bij wijze van spel op konijnen schieten. Pas later voegde zich de echte jacht op wilde konijnen in de wijde natuur bij die op al veel langer bejaagde inheemse soorten. In Nederland was er in 1300 sprake van konijnenjacht. Een wat ongewone situatie: de beschikbare archiefgegevens over konijnenhouderij, -jacht en -vleesconsumptie zijn ouder dan de archeologische vondsten en dat heeft natuurlijk alles te maken met het feit dat het konijn tot in de 13de eeuw bij ons niet voorkwam in de wilde natuur.

We denken in verband met waranden vooral aan jachtwild en jacht. Maar specifiek voor wat konijnen betreft lijkt het echter dat de oudste waranden niet daarvoor bedoeld waren maar dat ze minstens enkele eeuwen lang alleen voor de konijnenkweek en -vleesproductie dienden. Waarom dat zo was en hoe het konijn zich verspreidde vanuit de waranden in de wijde natuur en daar - in tegenstelling tot vroeger - succesvol kon overleven, beschrijven we in de volgende hoofdstukjes.

Afb. 1. Konijnenjacht in een warande met pijl en boog, knuppel en jachthond door een adellijk uitzierende dame. Reproductie van een Franse miniatuur uit 1393, overgenomen uit Zeunzer, 1963, p. 412.

Waranden en lampreien bij abdijen

Van belang in ons verhaal is dat monniken konijnen speciaal konden appreciëren omdat zij meenden dergelijk vlees te mogen eten op de talrijke dagen waarop zij moesten vasten en dus vlees 'derven' (zo'n 160 per jaar, afhankelijk van het bisdom). Een tekst van Gregorius van Tours (539 – 594) heeft het er over, zij het dan wel dat hij tegen die eigenaardige interpretatie van de, volgens hem gulzige Gallische monniken te keer gaat. In hoeverre onze monniken zich later nog door Gregorius de les lieten spellen, is ons niet bekend. Zeker is echter dat ze het konijn niet versmaadden.

Afb. 2. Pasgeboren konijntjes (foto overgenomen uit De Cleene & De Keersmarker, 2012, p. 459).

Dat gebruik zou vooral gebaseerd zijn op het geloof dat konijnenfoeti, de 'laurices' of volgroeide embryo's, 'zwemmen' in de baarmoeder of als pasgeborenen in het baarmoedervocht en dus als vis konden beschouwd worden. Het konijn kwam daar eerder voor in aanmerking dan de meeste andere niet al

te kleine zoogdieren, omdat de jongen zeer duidelijk naakt geboren worden (afb.2). In onze taal gebruikte men het woord lamprei daarvoor. Dit en de oudere vorm lampreel - denk aan het konijn Lampreel bij Reinaert de Vos - zijn vermoedelijk vervormingen van het Franse verkleinwoord voor lapin: lapereau. Daar kwam zich in het Nederlands een 'm' tussen nestelen. Iets wat wel meer gebeurde in dergelijke gevallen. Denk aan pompoen uit het Franse pépon en het Latijnse pepo.

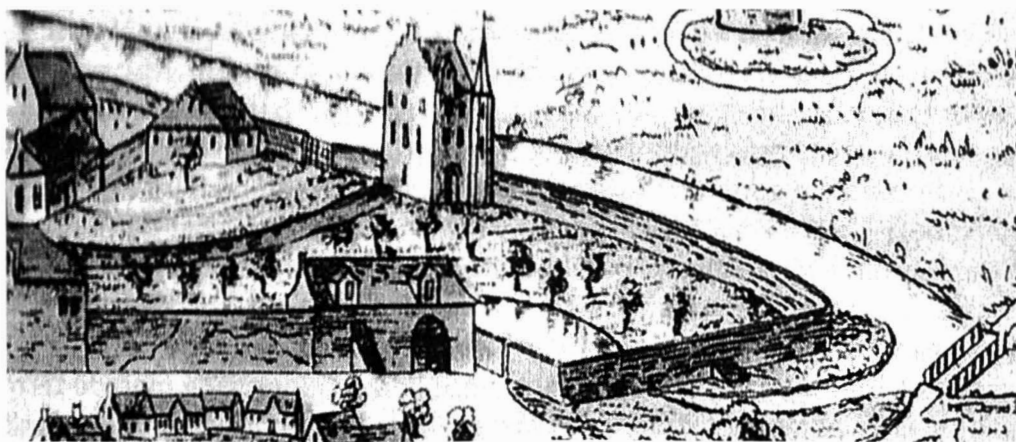
Vanaf de jaren 500 nC bleven er gegevens bewaard over de kweek en consumptie van konijnen in de abdijen in het oude Gallië. Meteen dus na de opkomst van de monnikengemeenschappen. Niet toevallig misschien ook dat deze Romeinse traditie in gebruik bleef bij instellingen die heel wat van de Romeinen overnamen, zoals de taal bijvoorbeeld, het Latijn. Dat de kweek ten behoeve van abdijen uitsluitend gebeurde in waranden, is weinig waarschijnlijk. Hoewel er daarover geen gegevens bestaan ouder dan de 16de eeuw (introductie van veel talrijker gedrukte teksten) mag aangenomen worden dat de monniken ook de 'uitvinders' waren van het 'konijnenkot'. Zij (zeg maar hun helpers, al of niet lekenbroeders) moesten immers de moertjes ('voedsters') van dichtbij kunnen observeren om het drachtstadium en het moment van werpen te kunnen bepalen. In een 'konijnenberg' zorgden de moeren er voor dat zij en hun jongskes onzichtbaar en niet gemakkelijk grijpbaar bleven in zorgvuldig afgeschermd kraamkamers, speciaal door hen aangelegde ruimten, de zogenaamde wentels.

Een vroege warande in Gent

Niet toevallig dus dat de oudste vermelding van een warande in Gent te maken heeft met de Sint - Baafs abdij. De datum 1270 is inderdaad heel vroeg: In Nederland dateren de oudste notities over duinenwaranden uit de 14de eeuw. De Gentse bron heeft overigens slechts onrechtstreeks te maken met de warande. Die werd aangehaald als herkenningspunt in een oorkonde waarin gravin Margarèta een overeenkomst bekrachtigt tussen de Gentse schepenen en de Sint-Baafsabdij betreffende de heerlijke rechten van de abdij in de zone rond de Ham. De Franse tekst heeft het over aanwassen (*regès*) van de Oude Leie *dou* (van aan) *muret de le warande de St. Bavon, devers le lieu qu'on apele le Hul*.

Het Sint-Baafsklooster bezat genoeg gronden die in aanmerking kwamen voor de inrichting van waranden, van de 'zandbergen' in Sint-Amandsberg tot en met zeeduinen grenzend aan hun polders. Als de Bavelingen in de buurt een warande wilden inrichten dan kon dat zeker in hun uitgestrekte Heilig-Kerstparochie die tot Mendonk strekte of ergens in het Evergemse, in het Meetjesland, enz. Maar ze konden dus beschikken over een warande die zo goed als binnen de abdij lag.

Dit geeft ons meteen een unieke kans om ons een idee te vormen van hoe zo'n middeleeuwse warande er uitzag. Meestal kennen we weinig details over de vroege waranden, zeker de oudste vermeldingen zijn uiterst beknopt. Bij de Sint-Baafsabdij mogen we van geluk spreken. Het vroegste bewaard gebleven archiefstuk vermeldt meteen al een essentieel detail: de warande was afgebakend met een muurtje (muret). Bovendien kan het uitzicht afgeleid worden uit de weergave van de abdijsite op het bekende panoramisch gezicht op Gent in 1534 bewaard in het STAM (afb. 3). De warandesite werd weliswaar in die tijd vermoedelijk niet zo zeer meer gebruikt voor de kweek als wel voor verpozing, als lusthof. Een torenachtige structuur ingewerkt in de ommuring werd bij de gedwongen afbraak van de abdij (ca. 1545) aangeduid als Lust - Huys (Maison de Plaisance). We mogen aannemen dat er weinig veranderd was aan het ingesloten karakter van de groene 'wilde' plek. Ze werd niet enkel door een muur omringd maar ook door een lusvormige waterloop, duidelijk waarneembaar op de 16de - eeuwse afbeelding.

Afb. 3. Detail van de reproductie van een gravure van Ch. Onghenaer naar het schilderij 'Gent in 1534' (STAM, Gent) uitgegeven door Decavele, J. (1975), *Panoramisch gezicht op Gent in 1534, Brussel, Pro Civitate*. Dit geeft een uitstekend idee van hoe een middeleeuwse warande er kon uitzien. Let op de bescherming door de muur en de waterloop (een oude Leiemeeander). De toren in de muur werd aangeduid als Lusthuis (Maison de Plaisance). Het origineel is moeilijk reproduceerbaar.

Auguste Van Lokeren identificeerde de op de afb. 3 getoonde kleine beboomde zone op het schilderij als de warande en hij lokaliseerde ze op het eerste kadasterplan (ca. 1830) waarop het hedendaagse stratenplan kan geprojecteerd worden. Van Lokeren is in deze alleszins de best mogelijke gids. Hij was niet alleen redder van de Sint-Baafsruïnes, maar ook kenner bij uitstek van de abdijsite en haar omgeving. De warande lag tussen de huidige Kazemattenstraat en de Buitenhof dicht bij de Dampoortparking. Ze lag vrijwel tegen de abdijgebouwen aan, eigenlijk nog binnen de kloostermuren, afgeschermd door de al eerder vermelde muur naast de oude Leiearm die de abdij van het noordwesten tot het noordoosten afgrensde. Binnen het abdijsite vormde die arm nog een eilandje, ideaal voor een warande. Het water zorgde voor

een goedkope afsluiting. In vlakke, waterrijke streken waren middeleeuwse waranden meestal 'eilandjes'.

Tussen haakjes: de straatnaam Buitenhof refereert naar die groene zone. Het is een fantaisistische (maar mooie) creatie uit 1942. Voordien was dat de Sint-Jozefstraat, naar de naam van de buurt vanaf de Spaanse Tijd. De Warandestraat die vanuit de Dampoortstraat parallel met de stadsring (Dok Zuid) loopt, kreeg haar naam dus verkeerdelijk toegewezen. Vroeger heette die Wollestraat. De zone bij de Dampoort leent zich absoluut niet tot konijnen houden en kweken in een warande. Het was daar vlak, en vooral: het was er overstromingsgevoelig tussen oude Leie armen. Daar houden konijnen niet van.

Van warandekonijn naar wild konijn

Bekijken we nu even het woord warande. Het Franse garenne is eigenlijk precies hetzelfde als ons Nederlandse woord (w is gelijk aan g, zoals in Walter en Gautier). Het Oudfrans kent 'warene' of 'garenna', in die woordvormen zit 'waren', zoals in 'bewaren'. De Germaanse stam 'war' betekent beschermen ('garder' in het Frans, 'guard' in het Engels). Denk ook aan 'vrijwaren'. Uitgaande van de woordvorm 'warant', 'waranden' of 'waranderen' ('zorg dragen voor', 'beschermen', garanderen) werd dit 'warandé', in het bijzonder of zelfs uitsluitend in de afgeleide zin van afgeschermd onderkomen of kweekplaats van klein wild. Later breidde de betekenis uit tot beschermd jachtareaal en lusthof, meest 'lusthof der dieren', maar ook voor mensen die er konden verpozen in de voorlopers van onze parken. Soms ging men de term gebruiken in een louter literaire betekenis van verzameling van teksten, zoals in de titel van het tijdschrift Dietse Warande en Belfort. Maar de hoofdbetekenis bleef lang verband houden met klein wild.

Het konijn werd relatief recent gedomesticeerd en in tegenstelling tot wat je zou denken gebeurde dat niet uitgaande van onze wilde konijntjes, maar is het omgekeerd. Onze wilde diertjes zijn afstammelingen van verwilderde, oorspronkelijk in waranden gekweekte konijnen. Vandaar ook dat 'lapin de garenne' - zeg maar 'warandekonijn' - in het hedendaagse Frans wild konijn betekent, tegengesteld aan 'le lapin domestique', het 'kotkonijn' of 'tam konijn'. Die rare toestand heeft inderdaad alles te maken met waranden.

Waranden speelden een belangrijke rol in het ontstaan van onze wilde konijnenpopulatie. Meerdere gegevens duiden er op dat de wilde kolonies die zich geleidelijk aan ontwikkelden, lang afhankelijk bleven van wat er binnen de waranden gekweekt werd om vrij te laten als jachtwild (of dat ontsnapte!). Met andere woorden: de wilde populaties breidden zich geleidelijk vanuit die waranden uit naar de omgeving. Vooral twee factoren maakten een duurzame verspreiding mogelijk: (1) het grotendeels verdwijnen van de natuurlijke

vijanden zoals vossen door bejaging en stroppen of klemmen leggen en vooral door (2) de introductie van nieuwe landbouwgewassen, met name deze gebruikt voor groenbemesting van de akkers in het najaar en voor de wintervoeding van het vee, zoals rapen, klavers, wikken (vitsen) en koolsoorten. Voldoende voeding tijdens de winter was essentieel om het konijnenbestand te laten overleven. Met andere woorden: vermoedelijk heeft de mens de verwildering (onbewust) bevorderd door de natuurlijke vijanden van de konijnen te bestrijden en voor goede wintervoeding te zorgen. De bescherming door de adellijke jagers en hun warandenaars of boswachters van konijnen als jachtwild, zorgde trouwens voor conflicten met de boeren ... en met de stropers. Tot halverwege de vorige eeuw was 'Stroperdrama te ...' een veel voorkomende krantentitel.

Het warandesysteem was ook niet bevorderlijk om de diertjes echt tam te maken. Het bevoordeelt immers de overleving van de meest wilde stamlijnen. De minst wantrouwige dieren vonden als eersten de dood. Er werd onbewust een selectie doorgevoerd ten voordele van het meest wilde konijntype. Het was als het ware een systeem van 'antidomesticatie', stelt Achiël Gautier in zijn werk over de geschiedenis van de huisdieren 'De gouden kooi'.

Met dank aan Paul Simoens

Noten en referenties

Konijnen

Referenties betreffende de domesticatie: Zeunzer, F.E. (1963), *A history of domesticated animals*, Londen, Hutchinson, p. 409-414 (waarin o.a. de stelling verdedigd wordt dat de monniken aan de basis lagen van het 'kotkonijn'); Gautier, A. (1998), *De gouden kooi*, Hadewijch, Antwerpen, p. 183-187; Lebas, F., *Méthodes et techniques d'élevage du lapin. Historique de la domestication et des méthodes d'élevage* (korte versie raadpleegbaar op internet).

Over waranden (in Nederland): Van Dam, P. (2014), Het konijn binnen en buiten de duinwaranden: een voorbeeld van ecologische geschiedenis. In: *Argos*, nr. 51, p. 6-12.

Voor een discussie over archeozoölogische bevindingen en de moeilijkheden die in vondstplaatsen gravende konijnen veroorzaken bij de dateringen, zie Eryvynck, A. (2003), De introductie van het konijn in de Lage Landen: een verkeerde datering voor vondsten uit een latrine bij de abtswoning van de Sint-Salvatorabdij te Enname (stad Oudenaarde, prov. Oost-Vlaanderen) In: *Archeologie in Vlaanderen* deel VII, p. 111-114. De vroegste gegevens uit geschreven bronnen in de Nederlanden werd vergeleken met archeologische bevindingen bij Lauwerier, R.C.G.M. & Eiler, J.T (2001), Wishfull thinking and the introduction of the rabbit in the Low Countries. In: *Environmental Archeology*, 6, p. 87-90.

Een schat aan volkskundige gegevens over deze en andere diersoorten in: De Cleene, M., de Keersmaeker, J.P. (2012), *Compendium van dieren als dragers van cultuur. Deel 1. Zoogdieren*. Mens & Cultuur, Gent, p. 453-459.

Reglementeringen in verband met waranden als geprivilegieerde jachtterreinen (jaren 1600 – 1700) in: De Wulf, Ph. (1767), *Generaelen Index ... van de vyf Placcaert –Boecken van Vlaenderen*, Jan Meyer, Gent, p. 658-659. Een conflict tussen adel en boeren omtrent ‘wilde’ konijnenkwekerijen in Vollezele beschreven door Anckaert, Ch., Roeykens, A. (1977), De fameuze konijnenkwesitie te Vollezele in de achttiende eeuw. In: *Het Oude Land van Edingen*, deel 5, p. 113-122, 195-203, 255-262; deel 6, p. 273-277.

Gentse Warande

De oorkonde van 30 mei 1270 wordt bewaard in het Rijksarchief Gent, Fonds Sint-Baafsabdij - bisdom Gent, O429, inventaris Gysseling, deel 4, p. 205, nr. O24481. Tekst in Bertin, D. (1907), *Coutumes de la Seigneurie de Saint-Bavon-lez-Gand*, Brussel, Goemaere, Addenda, p. 2 en Introduction, p. VIII.

De Hul was volgens Maurits Gysseling het gebied zuidoostelijk van de Ham. Op het kaartje bij zijn ‘Gent’s vroegste geschiedenis in de spiegel van zijn plaatsnamen’ liet hij Hul aanduiden in de zone ongeveer tussen de huidige Voorhoutkaai, Keizer Leopoldstraat, Jan van Gentstraat en de abdij. ‘Hul’ betekent heuvel. In een berucht proces tussen de Stad en het Bisdom (als heer van Sint-Baafs opvolger van de abdij) dat 70 (zeventig!) jaar aansleepte, over de grenzen van de heerlijkheid in de zone rond de Ham, geraakte men er niet uit. De Gentse schepenen en hun advocaten beweerden dat de Hul ergens bij de toenmalige Muide lag. Die naam werd toen gegeven aan de zone waar nu de Seleskestkerk staat. Maar dat helpt ons niet veel verder.

De benaming Lusthuis is te vinden onder nr. 470 op een projectie van Gent in 1534 uitgegeven door Decavele, J. (1975), *Panoramisch gezicht op Gent in 1534*, Brussel, Pro Civitate. Dit steunt op Van Lokeren, A. (1848), *Château des Espagnols à Gand*. In: *Messenger des Sciences historiques*, Gent, 1948, p. 1-51 (cijfers 7 en 35 op de kaart) en idem (1855). *Histoire de l'abbaye de Saint-Bavon à Gand*, (Gent, p. 174 -177). De platen 30 A en 30B (letters RR en QQ) in Van Lokeren (1855) geven een uitstekend idee van de ligging van parkje en lusthuis op het kadasterplan. De warande wordt verder geduid onder de letters QQ op p. 177.

In de notities bewaard in DSMG (Vliegende Bladen, Bebouwing, Straatnamen) van Joseph Vermeulen, inspirator van de Gentse straatnamenherforming die in 1942 afgerond werd, helpen ons niet verder voor wat betreft de naamkeuze Warandestraat. Die vermelden enkel dat de straat bij ‘het voorste gedeelte van den dok’ zo genoemd werd ‘naar de warande van Sint-Baafs’.